

Posudek oponenta

posuzuje: František Šístek, M. A., Ph. D.

Mádlová, Tereza. Situace srbských uprchlíků z Bosny a Hercegoviny a Chorvatska v Srbsku (2002–2012): Případová studie Grupa 484. Praha, 2014. 60 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra ruských a východoevropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Kateřina Králová, Ph. D.

Tereza Mádlová se ve své diplomové práci věnuje závažné problematice uprchlíků z jiných oblastí bývalé Jugoslávie (zejména Chorvatska a Bosny a Hercegoviny), kteří v důsledku válečných událostí našli dočasné a mnohdy i trvalé útočiště v Srbsku. Tématu uprchlíků na srbském území v postjugoslávském období byla mj. na rozdíl od problematiky návratu uprchlíků v Bosně a Hercegovině věnována (zejména mimo samotné Srbsko) relativně malá pozornost. Absolutní i relativní počty srbských uprchlíků byly přitom po skončení válek o jugoslávské dědictví na přelomu 20. a 21. století podle obou měřítek skutečně vysoké – na území Srbska tehdy přebývala nejrozsaáhlejší uprchlická populace v celé Evropě. Pro stát, který se teprve po pádu Miloševićova režimu začínal bolestně vzpamatovávat ze série prohraných válek a dlouholetého hospodářského propadu, představovala existence velkého počtu uprchlíků na jeho území samozřejmě značnou zátěž. Dnes, jak autorka uvádí, má ovšem statut uprchlíka již jen asi 57 000 osob. Tereza Mádlová ve své práci sleduje především období let 2002-2012 (podle potřeby však v hlavních rysech reflektuje i předchozí události let 1995-2002), kdy se srbský stát i některé nevládní organizace aktivně snažily situaci uprchlíků řešit. V souvislosti se stabilizací situace v regionu a zlepšení vztahů se sousedními státy došlo k částečnému návratu do míst původního bydliště, větší část uprchlíků a jejich potomků se však postupně začlenila do srbské společnosti a stala se definitivně občany Srbska. Z hlediska závažnosti a nedostatečné reflektovanosti sledované problematiky si kolegyně Mádlová téma své diplomové práce zvolila velmi vhodně.

Tereza Mádlová se ve své práci opírá převážně o prameny v srbštině, v menší míře též v angličtině. To je vzhledem k povaze sledované problematiky pochopitelné. Mezi primárními zdroji najdeme např. základní oficiální přehledy, výroční zprávy organizace Grupa 484, která stojí v centru jejího zájmu a další dokumenty. Solidní je i přehled sekundární literatury, v ideálním případě však autorka mohla načerpat více informací např. i ze serióznějších srbských médií.

Samotná diplomová práce se skládá ze tří okruhů. V první části sleduje Mádlová samotnou problematiku uprchlíků v Srbsku, výstižně nastiňuje vývoj situace od konce 90. let, poskytuje informace o jejich počtech, místech pobytu atd. Na příkladě uprchlické otázky jsou přitom dobře

vidět i některé širší tendence, jež byly pro srbskou společnost ve sledovaném období charakteristické. V roce 1992, kdy státní orgány začaly reagovat na vznikající uprchlický problém, dominovala jednoznačně etnocentrická definice uprchlíků jako Srbů, časem se však v oficiálním diskursu začaly objevovat neutrálnější definice, které nestavěly etnicitu uprchlíků do popředí. Příliš kategoricky na mě naopak působí tvrzení, že „repatriace se totiž po zkušenostech z Bosny a Hercegoviny a nakonec i z Chorvatska neosvědčila“ a preferovaným řešením situace se proto stalo začlenění uprchlíků do srbské společnosti. Sama autorka přitom na jiném místě správně diferencuje mezi návratnostmi uprchlíků do Bosny a Hercegoviny (zejména Republiky srbské), jež byla mj. díky silné mezinárodní přítomnosti a dlouhodobým snahám podstatně vyšší, než počet trvalých návratů Srbů z Chorvatska. V souvislosti s preferovanou strategií řešení uprchlické otázky by rozhodně stálo za zmínku, zda se v této volbě neprojevují reakce na stagnující demografickou situaci Srbska. Zároveň by se dalo uvažovat o tom, zda v některých konkrétních, zejména lokálních a regionálních případech, kdy došlo k integraci uprchlíků, nehrála v tomto rozhodnutí také srbská nacionalistická agenda. Mám na mysli především etnicky smíšené oblasti Vojvodiny, kde v souvislosti s následky válek o jugoslávské dědictví v řadě míst markantně vzrostl podíl srbské populace na úkor „nespolehlivých“ etnických a politických menšin - nejen Maďarů a Chorvatů, nýbrž i srbských starousedlíků, kteří bývají více nakloněni myšlenkám vojvodinského autonomismu, než uprchlíci.

Na str. 13-14 autorka uvádí, že operace Bouře (Oluja) z roku 1995 „měla za cíl vyčistit Republiku Srbská Krajina (především oblast Východní Slavonie) od srbského živlu.“ Dalo by se jistě oprávněně namítnout, že tato operace měla především ukončit okupaci chorvatského území a umožnit reintegraci státu v mezinárodně uznaných hranicích - za legitimní operaci ji koneckonců považuje i ICTY. To je samozřejmě otázka do diskuse, na kterou nemusí nutně existovat jednotný názor. Chybné je však jednoznačně tvrzení, že se operace zaměřily na Východní Slavonii. Ve skutečnosti šlo v operaci Bouře o oblasti dalmatského vnitrozemí kolem Kninu, oblasti Liky, Banije a Kordunu. Region Východní Slavonie (resp. „chorvatského Podunají“, jak zní alternativní název) byl bojů v roce 1995 zcela ušetřen. Na základě Erdutské dohody došlo po přechodném období mezinárodní správy za dohledu mise UNTAES počátkem roku 1998 k mírové reintegraci tohoto území a zdejší srbská populace tak zůstala v podstatně větším měřítku ve svých domovech, než tomu bylo v jiných oblastech Chorvatska.

Z terminologického hlediska se naskýtá otázka, zda lze Srbsko oprávněně označovat za

„mateřský stát“ (str. 14 - srbochorvatský ekvivalent je *matična država*) uprchlíků, jejichž předkové žili po staletí v Chorvatsku nebo Bosně a Hercegovině. Zdá se mi, že tento obrat, který je v místním diskursu běžný, představuje spíše doklad o jisté formě etnocentrickém uvažování, související s tradiční představou o Srbsku jako „Piemontu“ a přirozeném centru „srbství“.

V další části práce analyzuje Tereza Mádlová nevládní sektor v Srbsku, aby mohla přejít k části třetí, kterou tvoří detailní analýza činnosti jedné z nevládních organizací, jež se uprchlickou otázkou dlouhodobě zabývá. Touto organizací je Grupa 484 a diplomová práce se v této části stává skutečně případovou studií, jak je naznačeno již v samotném podtitulu. Musím konstatovat, že se v této oblasti necítím být dostatečně kompetentní, jelikož s činností dané organizace nejsem blíže obeznámen. Celkově působí tato část práce jako solidní přehled o struktuře a dosavadních aktivitách Grupy 484, sestavený na základě dostupných zpráv a částečně i díky odpovědím na konkrétní otázky, které autorka získala od jedné z představitelk zkoumané organizace. V rámci daných možností je tento výsledek asi dostačující a poměrně vyčerpávající, zjevně jde však o popis, u kterého chybí přímá a bezprostřední zkušenost. Výsledky terénního výzkumu by činnost Grupy 484 jistě zprostředkovaly lépe, než to dokáže analýza dostupných tištěných materiálů. Autorka na činnost sledované organizace nenahlíží nekriticky, vzhledem k nedostatku přímé zkušenosti se však kritika omezuje spíše na konstatování, že Grupa 484 nezveřejnila některé výroční zprávy, informace na webu jsou nekompletní a zazní také stížnost, že představitelé organizace nereagovali dostatečně rychle na její dotazy a neposlali některé slíbené podklady.

Celkově jde o práci solidní, která nesporně dokazuje autorčinu schopnost zpracovat systematicky dostupné zdroje a pak je přehledně interpretovat, mj. i prostřednictvím kvalitních vyjadřovacích schopností. Zároveň jde z mého subjektivního hlediska o práci poněkud málo ambiciózní, která zejména ve stěžejní části, jež představuje případovou studii v pravém slova smyslu, připomíná spíš nějakou suchou úřední evaluaci.

Diplomovou práci Terezy Mádlové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit ji jako výbornou.

František Šístek, M. A., Ph. D.

FSV UK - IMS - KRVS

Praha, 2. června 2014